Enerji fiyatlarında artış sürüyor

Oğuz TÜRKYILMAZ
Makina Mühendisleri Odası
Enerji Komisyonu Başkanı

1 Temmuz 2008'de uygulanmaya başlanan, elektrik ve doğalgaz fiyatlarının otomatik olarak düzenlenmesine olanak veren Maliyet Bazlı Fiyatlandırma (MBF) öncesinde, elektrik fiyatları arttırıldı. Konutlarda elektriğin çıplak fiyatına yapılan yüzde 25.72 oranında zamla, fiyat 0.121053 YTL/kilovat saatten (kWh), 0.15219 YTL/kWh'e yükseldi. 2007 sonunda 0.10244 YTL/kWh olan konutlarda elektriğin çıplak fiyatı; yılın ilk altı ayında, yüzde 48.56 artış görmüş oldu.

Kendi elektrik faturamdan (BEDAŞ) hareketle yaptığım hesaplamaya göre elektrik kullanma maliyeti 2007'ye göre, Temmuz 2008'de yüzde 45.01 oranında artmıştır. (Tablo 1) 2008 Temmuz rakamları Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun (EPDK) İnternet sitesinde yer alan rakamlardır.

Her ne kadar, kamu sektöründe görece en yüksek ücretliler olan Özelleştirme İdaresi ve EPDK başkanları, yüzde 45 oranında bir artışı fazla bulmasalar da; her yıl ücretleri, gerçekleşen değil, gerçekleşenin gerisinde kalan hedeflenen enflasyon oranında, tek haneli, düşük ücret artışları alan milyonlarca işçi, memur ve emekli için bu artış kayda değer bir artıştır. MBF uygulaması ile elektrik fiyatları bundan sonra da sürekli artmaya devam edecektir.

Elektrik Mühendisleri Odası'nın analizlerine göre asgari yaşam standartlarına göre bir ailenin aylık elektrik tüketimi 230 kWh'dir. Bu durumda, bir ailenin ödeyeceği elektrik faturası bu yılın, ilk altı ayında 35.06 YTL'den, 52.16 YTL'ye yükselmiştir.

Beş yıl boyunca elektrik fiyatını arttırmamakla övünen siyasi iktidar, IMF'ye verilen taahhütler doğrultusunda 6 ayda yüzde 45 oranında zam yapmıştır. Elektrik fiyatlarının sabit tutulduğu dönemde, diğer enerji girdilerinin fiyatlarında çok ciddi artışlar yaşanmıştır. Bu artışlar, petrol, LPG-otogaz, doğalgaz, kömür fiyatları bazında aşağıda incelenmektedir.

> Her ne kadar, kamu sektöründe görece en yüksek ücretliler olan Özelleştirme İdaresi ve EPDK başkanları, yüzde 45 oranında bir artışı fazla bulmasalar da; her yıl ücretleri, gerçekleşen değil, gerçekleşenin gerisinde kalan hedeflenen enflasyon oranında, tek haneli, düşük ücret artışları alan milyonlarca işçi, memur ve emekli için bu artış kayda değer bir artıştır.

Benzinde 2.5 yıllık artış yüzde 100'e Dayandı

Petrol fiyatlarında dünyada esas olarak son bir yılda hızla artış yaşanmasına karşın, ülkemizde artışlar süreklidir. EPDK Petrol Raporu'ndan alınan bilgilere göre 2005'ten bu yana kurşunsuz benzin satış fiyatının yüzde 54.78, motorin 50 satış fiyatının yüzde 81.18, 6 no'lu fueloil fiyatının yüzde 177.19 oranında arttığını göstermektedir. (Tablo 2) Bu tablonun işaret ettiği diğer bir husus da, vergilerin yüksekliğidir. **Şükrü Kızılot**'un 17.6.2008 tarihli makalesindeki saptamalar bu durumu ortaya koymaktadır:

"Rafineri Fiyatına Yüzde 180 Vergi

3.60 YTL'ye satılan benzinden 1.4765 YTL Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), 55 Ykr Katma Değer Vergisi (KDV) olmak üzere toplam 2.03 YTL vergi alınıyor.

Rafineri çıkış fiyatı olan 1.13 YTL'yi, ÖTV ve KDV toplamı olan 2.03 YTL ile kıyasladığımızda, benzinde; rafineri çıkış fiyatının yüzde 180'i kadar vergi alınıyor. Nakliye, EPDK payı, bayi kârı vs. derken pompa satış fiyatı 3.60 YTL'ye çıkıyor. (İlginçtir; Tüpraş ve EPDK, akaryakıtın rafineri çıkış fiyatını 'devlet sırrı' gibi gizli tutuyor. İnternet sitesinde ve sorulduğunda açıklamıyor!)

Verginin de vergisi var

Bu arada ilginç bir durum da verginin vergisi ile ilgili. Benzinden alınan KDV hesaplanırken, 1.4765 YTL olan ÖTV'nin de yüzde 18 KDV'si hesaplanıp, fiyata ekleniyor. Başka bir anlatımla, 1.4765 YTL olan ÖTV'den, 27 Ykr de KDV alınıyor. Benzinde, verginin vergisi alınmıyor olsa, benzin fiyatı 27 Ykr ucuz olacak.

Petrol ithal eden ülkelerin tümü, ham petrolü yaklaşık aynı fiyata alıyorlar. Türkiye'de fiyatın yüksek olması 'insafsız vergiler'**den kaynaklanıyor."**

Öte yanda, motorine uygulanan vergilerin arttırılması ile motorin ve benzin arasındaki fiyat farkı azalmıştır.

LPG ve otogaz fiyatlarındaki artışlar

TABLO 1: Konut Elektrik Faturası Hesabı

	2007 ARALIK	2008 OCAK	2008 TEMMUZ
Satış Fiyatı (YTL/kWh)	0.10244	0.12053	0.15219
DİĞER MALİYETLER			
Perakende Satış Hizmet Bedeli	%1.48	%1.3	%1.05
İletim Sistemi Kullanım Bedeli	%3.65	%3.50	%2.77
Dağıtım Sistemi Kullanım Bedeli	%15.97	%17.70	%14.09
HİZMET BEDELLERİ ARA TOPLAM	%21.10	%22.50	%18.01
TRT Payı	%2.44	%2.44	%2.44
Enerji Fonu	%1.22	%1.22	%1.22
Fonlar Toplamı	%3.66	%3.66	%3.66
Belediye Tüketim Vergisi	%6.1	%6.1	%6.1
KDV (Satış Fiyatı+Hizmet Bedelleri) X 0.18	%21.80	%22.05	%21.24
Toplam Hizmet Bedelleri, Vergiler	%52.66	%54.31	%49.01
Konut Tüketicisine Maliyet (YTL/kWh)	0.1564	0.1934	0.2268

TABLO 2: Petrol Ürünleri Fiyatları

	2005 OCAK	2006 OCAK	2007 OCAK	2008 OCAK	2008 TEMMUZ
Kurşunsuz Benzin 95 Oktan Vergisiz	0.58	0.82	0.99	1.14	1.13
TOPLAM ARTIŞ %	-	41.38	70.69	96.55	94.83
Kurşunsuz Benzin 95 Oktan Vergili	2.30	2.58	2.78	3.09	3.60
TOPLAM ARTIŞ %	-	12.17	20.87	34.35	56.52
Motorin 50 Vergisiz	0.65	0.89	1.06	1.26	1.35
TOPLAM ARTIŞ %	-	36.92	63.08	93.85	107.69
Motorin 50 vergili	1.86	2.15	2.35	2.60	3.37
TOPLAM ARTIŞ %	-	15.59	26.34	39.79	81.18
6 no'lu Fueloil vergisiz	0.28	0.46	0.54	0.74	0.87
TOPLAM ARTIŞ %	-	64.29	92.86	164.29	210.71
6 no'lu Fueloil vergili	0.57	0.79	0.88	1.14	1.58
6 no'lu Fueloil vergili	-	38.60	54.39	100.00	177.19

Tablo 3'de gösterilmektedir.

Doğalgazda yüzde 88 Fiyat Artışı

2005-Temmuz 2008 döneminde, konut/işyeri vb. tüketicilere uygulanmak üzere BOTAŞ'ın dağıtım şirketlerine uyguladığı satış fiyatları Tablo 4'de gösterilmektedir. Bu rakamlara gaz dağıtım şirketlerinin uyguladığı ve 5.5 sente kadar varan birim hizmet ve amortisman bedelleri eklendiğinde, Ankara, İstanbul, İzmit gibi kentlerde doğalgaz satış fiyatı 0.700 YTL/metreküpü aşmaktadır.

İthal kömür fiyatları yerli kömürü geçti

Kömür fiyatları dünya ölçeğinde artış eğilimindedir. Temmuz 2007'de kalitesine göre, liman teslimi 120-145 dolar/ton arasında değişen ısınma amaçlı kömür fiyatlarının, Haziran 2008'de, 260-280 dolar/ton arasına ulaştığı, liman teslimi satış fiyatı 75-85 dolar/ton arasında olan 6 bin kilokalori (kcal)/kilogram (kg) ithal toz kömür fiyatları ise 190-200 dolar/ton'a yükseldiği görülmektedir. Haziran 2008'de perakende satış fiyatları ise ısınma amaçlı kömürlerde ortalama 350-400 dolar/ton, toz kömür fiyatları ise 220-230 dolar/ton aralığında seyretmektedir.

Yerli kömürde fiyat artış oranları yüzde 48.67 ile yüzde 71.98 arasında gerçekleşirken, ithal kömürde yüzde 100'ü çok aşmıştır.

Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) analizlerine göre TKİ üretimi (Soma) ocak teslimi (FOB) kömürlerle ithal kömür liman teslimi fiyatları kalori bazında karşılaştırıldığı şu tablo ortaya çıkmaktadır:

TKİ parça kömür, torbalı, 1000 kcal/kg fiyatı: 3.2 sent.

İthal parça kömür, torbalı, 1000 kcal/kg fiyatı: 5.8 sent.

TKİ toz kömür, 1000 kcal/kg fiyatı: 1.5 sent.

İthal toz kömür, 1000 kcal/kg fiyatı: 3.6 sent.

2007 yılsonu itibarı ile yaklaşık 20 milyon ton kömür ithalatı gerçekleşmiş olup, 2 milyar dolar döviz ödemesi yapılmıştır.

Enerji ithalat faturası büyüyor

Türkiye enerji girdileri ithalatının faturası hızla artmaktadır. Petrol fiyatları hızlı bir şekilde artmaktadır. Dünya Gazetesi'nin 3 Temmuz 2008 tarihli haberine göre, petrol ithalatında varil başına, Ocak 2007'de 52.3 dolar, Aralık 2007'de 89.1 dolar ödeyen Türkiye'nin 2008 Mart ayında ödediği rakam 97 dolara ulaşmıştır. Bugün bu rakam 100 doları fazlasıyla aşmıştır. Yılda ortalama 173 milyon varil petrol ithal eden ülkemizin petrol ithalatı faturası, fiyatlarda 1 dolarlık artışla 173 milyon dolar, 10 dolarlık bir artışla 1.73 milyar dolar artmaktadır. Petrol varil fiyatının 150 dolar düzeyinde gerçekleşmesi durumunda, ham petrol ithalat faturası 26 milyar dolara yükselecektir.

Doğalgaz fiyatları da petrol fiyatlarına bağlı olarak yükselmektedir. Bugün 380-400 Amerikan Doları (USD) /1000 metreküp aralığında olan doğalgaz alım fiyatlarının, yıl sonunda Gazprom Başkanı **Miller**'in tahminleri doğrultusunda 1000 metreküp başına 500 USD'ye yükselmesi halinde, ülkemiz 36 milyar metreküp ithalat için 18 milyar dolar ödeyecektir. Doğalgaz ithalatının yaklaşık yüzde 15 kadarını (2007'de 5 milyar 697 milyon metreküp) LNG olarak Cezayir ve Nijerya'dan ithal eden Türkiye boru ile ithal edilen doğalgazdan daha pahalı olan ve fiyatları daha da yükselecek olan LNG'ye de yüklü faturalar ödeyecektir.

Tayfun AKGÜL

Sonuç ve öneriler

MBF uygulamasıyla, siyasi otoritenin elektrik fiyatları üzerinde denetim yetkisi kalmamış, fiyatların oluşumu özel sektörün giderek hakim olduğu piyasanın istemlerine bırakılmıştır. Oysa yapılması gerekenler şöyle özetlenebilir:

1- Enerji üretiminde ağırlık; yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarına verilmelidir. Enerji planlamaları, ulusal ve kamusal çıkarların korunmasını ve toplumsal yararın arttırılmasını, yurttaşların ucuz, sürekli ve güvenilir enerjiye kolaylıkla erişebilmesini hedeflemelidir.

2- Kamusal planlama, kamusal üretim ve yerli kaynak kullanımını reddeden, bu alandaki yatırımların aksama, gerileme ve gecikmesinin temel nedenini oluşturan özelleştirme uygulamalarından vazgeçilmelidir.

3- Enerji sektöründeki kamu kurumlarını küçültme, işlevsizleştirme, özelleştirme amaçlı politika ve uygulamalar son bulmalı; mevcut kamu kuruluşları etkinleştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Bu kapsamda; doğalgaz ve petrol arama, üretim, iletim, rafinaj, dağıtım ve satış faaliyetlerinin entegre bir yapı içinde sürdürülmesi için BOTAŞ ve TPAO, Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu bünyesinde; elektrik üretim, iletim, dağıtım faaliyetleri bütünlük içinde olması için de, EÜAŞ, TEİAŞ, TEDAŞ, TETAŞ, eskiden olduğu gibi Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) bünyesinde birleştirilmelidir.

4- Özel sektör tarafından yapılan enerji yatırımlarını kamusal çıkarları gözeten bir anlayışla mali denetimin yanı sıra teknik olarak ta denetlenmesine imkan veren düzenlemeler bir an önce yürürlüğe konmalıdır.

5- Enerji açısından dışa bağımlı olan ülkemizde enerjinin verimli ve etkin kullanımı ulusal politika haline getirilmelidir. Öngörülen tasarruf hedeflerine ulaşmak için, gerekli düzenlemeler bir an önce yürürlüğe konulmalıdır. Sanayi üretiminde enerji yoğunluğunun bugünkü 0.39'dan OECD üyesi ülkeler ortalaması olan 0.19 düzeyine düşürülmesi için planlama yapılmalıdır.

6- Prof. Dr. Osman Sevaioğlu'nun hesaplarına göre, elektrik üretiminde ithal kömürün girdi maliyeti 7.88 Ykr/kWh, doğalgazın 10.08 Ykr/kWh , Elbistan kömürünün ise 2.463 Ykr/kWh'dir. Elektrik üretimi; enerji üretim maliyetleri yüksek olan ithal doğalgaz ve kömüre değil, yerli linyit, hidrolik, rüzgar, jeotermal kaynaklara dayandırılmalıdır.

7- Enerji ürünlerinin fiyatlarını katlayan yüksek oranlı dolaylı vergiler ve KDV mutlaka düşürülmelidir. Petrol ürünleri fiyatları içinde yüzde 150'lere varan dolaylı vergiler azaltılmalı, KDV oranı yüzde 18'den yüzde 1'e düşürülmelidir. ■

Tablo 3. LPG ve Otogaz Fiyatları (YTL)

	2005 OCAK	2006 OCAK	2007 OCAK	2008 OCAK	2008 TEMMUZ
LPG 12 kg Tüp İstanbul	23.50	31.50	36.00	43.00	47.00
TOPLAM ARTIŞ %	-	34.00	53.19	82.98	100.00
Otogaz İstanbul	1.14	1.39	1.44	1.73	1.92
TOPLAM ARTIŞ %	-	21.93	26.32	51 75	68.42

Tablo 4. BOTAŞ Doğalgaz Fiyatları

	2005 OCAK	2006 OCAK	2007 OCAK	2008 OCAK	2008 TEMMUZ
ÖTV Dahil-KDV Hariç (YTL/m3)	0.288212	0.356699	0.456862	0.498090	0.540848
ÖTV-KDV Dahil (YTL/m3)	0.340090	0.420905	0.539097	0.587746	0.638201
TOPLAM ARTIŞ %	-	23.76	58.52	72.82	87.66
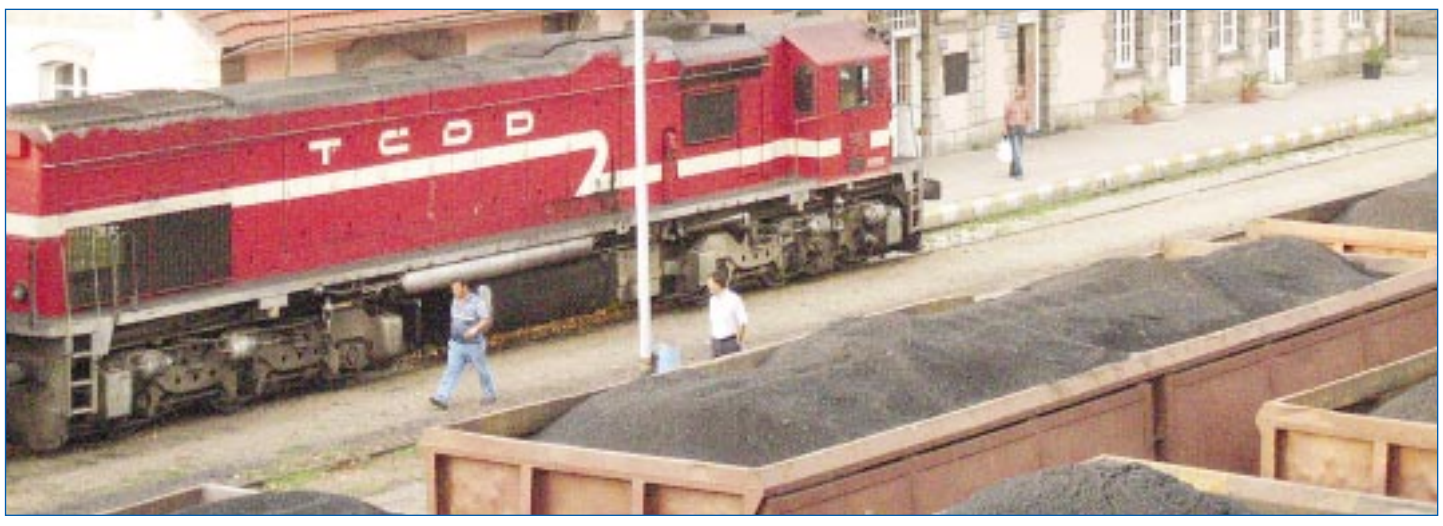
Enerji üretiminde ağırlık; yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarına verilmelidir. Enerji planlamaları, ulusal ve kamusal çıkarların korunmasını ve toplumsal yararın arttırılmasını, yurttaşların ucuz, sürekli ve güvenilir enerjiye kolaylıkla erişebilmesini hedeflemelidir. Kamusal planlama, kamusal üretim ve yerli kaynak kullanımını reddeden, bu alandaki yatırımların aksama, gerileme ve gecikmesinin temel nedenini oluşturan özelleştirme uygulamalarından vazgeçilmelidir.